

Vertaling van de notulen

Zeer geheim

166

30 kopieën

16 exempl.

Notulen van de vergadering

I. De volgende personen namen deel aan de bespreking over de definitieve oplossing van het Jodenvraagstuk die op 20 januari 1942 plaatsvond in Berlijn, Am Grossen Wannsee nr. 56-58:

Gouwleider dr. Meyer en Reichsamtsleiter dr. Leibbrandt	Ministerie voor de Bezette Gebieden in het Oosten
Staatssecretaris dr. Stuckart	Rijksministerie van Binnenlandse Zaken
Staatssecretaris Neumann	Gevolmachtigde Vierjarenplan
Staatssecretaris dr. Freisler	Ministerie van Justitie
Staatssecretaris dr. Bühler	Bureau van het General- gouvernement
Onderstaatssecretaris Luther	Ministerie van Buitenlandse Zaken
SS-Oberführer Klopfer	Partijkanselarij
Directeur-generaal Kritzinger	Rijkskanselarij

K210400

372024

SS-Gruppenführer Hofmann	Rasse- und Siedlungshauptamt
SS-Gruppenführer Müller SS-Obersturmbannführer Eichmann	Reichssicherheitshauptamt
SS-Oberführer dr. Schöngarth Bevelhebber van de Sicherheitspolizei en SD in het Generalgouvernement	Sicherheitspolizei en SD
SS-Sturmbannführer dr. Lange Commandeur van de Sicherheits- Polizei en SD voor het district Letland; als vertegenwoordiger van de bevelhebber van de Sicherheitspolizei en SD voor het rijkscommissariaat Ostland	Sicherheitspolizei en SD

- II. De chef van de Sicherheitspolizei en SD, SS-Obergruppenführer Heydrich, deelde mee dat hij door de rijksmaarschalk [Göring] was benoemd tot gevolmachtigde voor de voorbereiding van de definitieve oplossing ('Endlösung') van het Europese Jodenvraagstuk, en wees erop dat deze bespreking bedoeld was om duidelijkheid te scheppen over principiële vraagstukken. De wens van de rijksmaarschalk om hem betreffende de definitieve oplossing van het Europese Jodenvraagstuk een plan te doen toekomen met betrekking tot de hiermee verband houdende organisatorische, zakelijke en materiële kwesties, vereist hieraan voorafgaand een gezamenlijke behandeling van alle centrale instanties die hier direct bij betrokken zijn met het oog op het hanteren van uniforme richtlijnen.'

K210401

372025

- 3 -

De organisatorische leiding bij het uitwerken van de definitieve oplossing van het Jodenvraagstuk berust, ongeacht geografische grenzen, centraal bij de Reichsführer-SS en chef van de Duitse politie (chef van de Sicherheitspolizei en SD).

De chef van de Sicherheitspolizei en SD blikte vervolgens kort terug op de tot dusver gevoerde strijd tegen deze tegenstander. De belangrijkste onderdelen hiervan zijn:

- a) het verdringen van de Joden uit de verschillende sectoren van de Duitse maatschappij;
- b) het verdringen van de Joden uit de leefruimte van het Duitse volk.

Bij de uitvoering van deze inspanningen werd als enige voorlopige oplossing de versnelde emigratie van de Joden uit het Rijksgebied intensiever en op planmatige wijze aangepakt.

Bij beschikking van de rijksmaarschalk werd in januari 1939 een Rijksbureau voor Joodse emigratie opgericht, dat geleid werd door de chef van de Sicherheitspolizei en SD. Dit bureau had in het bijzonder tot taak om:

- a/ alle maatregelen te treffen ter voorbereiding van een intensievere emigratie van de Joden;
- b/ de emigratiestroom te sturen;
- c/ de uitvoering van de emigratie in individuele gevallen te versnellen.

Het doel dat hierbij vooropstond was om op legale wijze de Duitse leefruimte ('Lebensraum') van Joden te zuiveren.

K210402

372026

Van de nadelen die een dergelijke geforceerde emigratie met zich meebracht, waren alle instanties zich bewust. Deze moesten echter vanwege het ontbreken van andere oplossingen voorlopig op de koop toe worden genomen.

De uitvoering van de maatregelen op emigratiegebied was sindsdien niet slechts een Duits probleem, maar ook een kwestie waarmee de officiële instanties van de bestemmings- resp. immigratielanden zich moesten bezighouden. Financiële moeilijkheden, zoals de verhoging van de bedragen die de emigranten moeten betalen om zich in een land te mogen vestigen en van het vereiste 'landingsgeld' van de kant van verschillende buitenlandse regeringen, het ontbreken van scheepsruimte en de voortdurende beperkingen of blokkades van immigratie, bemoeilijkten dit streven aanzienlijk. Ondanks deze belemmeringen werden sinds de machtsovername tot en met de afsluitingsdatum, 31 oktober 1941, in totaal ongeveer 537.000 Joden tot emigratie aangezet. Daarvan

vanaf 30-1-1933 uit Duitsland	ca. 360.000
vanaf 15-3-1938 uit Oostenrijk	ca. 147.000
vanaf 15-3-1939 uit het protectoraat Bohemen en Moravië	ca. 30.000

De financiering van de emigratie geschiedde door de Joden, resp. de Joodse politieke organisaties zelf. Om te voorkomen dat het proletarische deel van de Joden zou achterblijven, werd volgens het principe te werk gegaan dat de vermogende Joden de emigratie van de armere Joden dienden te financieren; naar gelang de hoogte van het vermogen werd een hoofdelijke aanslag resp. emigratiereductie opgelegd, die werd gebruikt voor het voldoen van de financiële verplichtingen van de armere, emigrerende Joden.

Naast deze opbrengst van rijksmarken waren er deviezen vereist voor het benodigde landingsgeld en de vestigingspapieren. Om het Duitse deviezenbezit te ontzien, werden de Joodse financiële instellingen in het buitenland door de binnenlandse Joodse organisaties geïnstrueerd om zorg te dragen voor het benodigde bedrag aan deviezen. Zo werd door deze buitenlandse Joden tot en met 30 oktober 1941 in totaal een bedrag van ca. 9.500.000 dollar bij wijze van schenking ter beschikking gesteld.

Inmiddels heeft de Reichsführer-SS en chef van de Duitse politie, gezien de gevaren van emigratie in oorlogstijd en met het oog op de mogelijkheden in het Oosten, de emigratie van Joden verboden.

III. In plaats van emigratie is thans, na voorafgaande toestemming door de Führer, als andere mogelijke oplossing de evacuatie van de Joden naar het Oosten gekomen.

Deze maatregel dient echter uitsluitend als uitwijkmogelijkheid te worden beschouwd, maar er worden op dit gebied al praktische ervaringen opgedaan die met het oog op de aanstaande definitieve oplossing van het Jodenvraagstuk van groot belang zijn.

Binnen het kader van de definitieve oplossing van het Europese Jodenvraagstuk komen ongeveer 11 miljoen Joden in aanmerking, die als volgt over de afzonderlijke landen zijn verdeeld:

K210404

372028

- 6 -

Land	Aantal
A. <i>Altreich</i> [Duitsland]	131.800
<i>Ostmark</i> [Oostenrijk]	43.700
Oostelijke gebieden [o.a Wartheland]	420.000
Generalgouvernement	2.284.000
Bialistok	400.000
Protectoraat Bohemen en Moravië	74.200
Estland – vrij van Joden –	
Letland	3.500
Litouwen	34.000
België	43.000
Denemarken	5.600
Frankrijk / bezet gebied	165.000
Frankrijk / onbezet gebied	700.000
Griekenland	69.900
Nederland	160.800
Noorwegen	1.300
B. Bulgarije	48.000
Engeland	330.000
Finland	2.300
Ierland	4.000
Italië, incl. Sardinië	58.000
Albanië	200
Kroatië	40.000
Portugal	3.000
Roemenië, incl. Bessarabië	342.000
Zweden	8.000
Zwitserland	18.000
Servië	10.000
Slowakije	88.000
Spanje	6.000
Turkije (Europ. deel)	55.500
Hongarije	742.800
Sovjet-Unie	5.000.000
Oekraïne	2.994.684
Wit-Rusland zonder Bialystok	446.484
Totaal:	ruim 11.000.000

K210405

372029

De vermelde aantallen Joden in de verschillende buitenlandse staten hebben slechts betrekking op kerkelijke Joden, aangezien de definitie van het begrip 'Jood' op basis van raskenmerken daar ten dele nog ontbreekt. De aanpak van het probleem in de afzonderlijke landen zal met het oog op de algemene houding en opvattingen op bepaalde moeilijkheden stuiten, vooral in Hongarije en Roemenië. Zo kan een Jood zich in Roemenië thans nog tegen geld de benodigde documenten verschaffen die hem officieel tot buitenlands staatsburger bestempelen.

De invloed van de Joden in alle sectoren van de Sovjet-Unie is bekend. In het Europese deel wonen ongeveer 5 miljoen Joden, het Aziatische gebied telt bijna 1/4 miljoen Joden.

De verdeling naar beroepsgroep van de Joden die in het Europese gebied van de Sovjet-Unie verbleef, was ongeveer als volgt:

in de landbouw	9,1 %
arbeiders in de steden	14,8 %
in de handel	20,0 %
in overheidsdienst	23,4 %
in vrije beroepen: gezondheidszorg, pers, theater etc.	32,7 %

Onder passende leiding moeten nu de Joden in het kader van de definitieve oplossing in het oosten te werk worden gesteld. In grote arbeidskolonnes, mannen en vrouwen gescheiden, zullen de Joden die arbeidsgeschikt zijn naar deze gebieden worden overgebracht om daar wegen aan te leggen, waarbij ongetwijfeld een aanzienlijk deel door natuurlijke oorzaken zal uitvallen.

K210406

372030

De eventueel nog resterende Joden moeten, omdat het hier ongetwijfeld het meest weerbare deel betreft, op een geëigende wijze worden behandeld, aangezien dit restant een natuurlijke selectie vertegenwoordigt die bij vrijlating als de kiem van een Joodse wederopbouw dient te worden beschouwd (gezien de ervaringen uit het verleden).

In het kader van de praktische uitvoering van de definitieve oplossing zal Europa worden uitgekamd van het westen naar het oosten. Het rijksgebied zal inclusief het protectoraat Bohemen en Moravië alleen al vanwege de huisvestingsproblemen en om andere dwingende sociaal-politieke redenen als eerste aan de beurt moeten komen.

De geëvacueerde Joden worden stap voor stap naar zogenaamde 'doorgangsgettos' overgebracht om vandaaruit naar het oosten getransporteerd te worden.

Een belangrijke voorwaarde voor de tenuitvoerlegging van de evacuatie in het algemeen – zo zette SS-Obergruppenführer Heydrich vervolgens uiteen – is het nauwkeurig vaststellen van de categorie personen die hiervoor in aanmerking komt.

Het is de bedoeling om Joden van boven de 65 jaar niet te evacueren, maar naar een bejaardengetto over te brengen; hiervoor heeft men Theresienstadt voor ogen.

Behalve deze leeftijdscategorie – van de ca. 280.000 Joden die zich op 31.10.1941 in Duitsland en Oostenrijk bevonden, is ongeveer 30 procent boven de 65 jaar – worden in de Joodse bejaardengetto's verder de Joodse oorlogsinvaliden en Joden met oorlogsonderscheidingen (IJzeren Kruis I) opgenomen. Met deze doelmatige oplossing komen meteen de vele verzoeken tot vrijstelling [van deportatie] te vervallen.

Het begin van de grotere evacuaties zal in hoge mate afhankelijk zijn van de militaire ontwikkelingen. Met betrekking tot de tenuitvoerlegging van de definitieve oplossing in de Europese gebieden die door ons zijn bezet of binnen onze invloedssfeer vallen, werd voorgesteld dat de betrokken deskundigen van Buitenlandse Zaken zich met de ter zake bevoegde functionarissen van de Sicherheitspolizei en SD in verbinding stellen.

In Slowakije en Kroatië levert een en ander geen al te grote moeilijkheden meer op, aangezien de grootste problemen op dit terrein al zijn opgelost. In Roemenië heeft de regering inmiddels eveneens een commissaris voor Joodse aangelegenheden aangesteld. Ter regeling van het vraagstuk in Hongarije is het noodzakelijk om op korte termijn een adviseur voor Joodse aangelegenheden aan de Hongaarse regering toe te voegen.

Gelet op het treffen van voorbereidingen tot de regeling van het probleem in Italië acht SS-Obergruppenführer Heydrich het wenselijk contact op te nemen met het hoofd van de politie.

In het bezette en onbezette Frankrijk zal de registratie van de Joden voor evacuatie naar alle waarschijnlijkheid zonder grote moeilijkheden kunnen geschieden.

Onderstaatssecretaris Luther deelde in dit verband mee, dat zich bij een grondige aanpak van dit probleem in sommige landen, zoals in de Scandinavische staten, moeilijkheden zullen voordoen – reden waarom het aanbeveling verdient deze landen voorlopig nog ongemoeid te laten.

Gezien het geringe aantal Joden dat hiervoor in aanmerking komt, vormt deze opschorting dus geenszins een wezenlijke beperking.

Daarentegen voorziet Buitenlandse Zaken geen grote moeilijkheden in het zuidoosten en westen van Europa.

K210408

372032

SS-Gruppenführer Hofmann is voornemens pas een functionaris van het Rasse- und Siedlungshauptamt naar Hongarije te willen sturen wanneer, van de zijde van de chef van de Sicherheitspolizei en SD, de kwestie daar ter plaatse wordt aangepakt. Afgesproken is dat deze functionaris van het Rasse- und Siedlungshauptamt, die niet actief zal optreden, voorlopig officieel als assistent aan de politieattaché zal worden toegevoegd.

- IV. Bij de uitwerking van de plannen voor de definitieve oplossing moeten de Neurenberger Wetten tot op zekere hoogte de basis vormen, waarbij als voorwaarde voor het volledig doen verdwijnen van het probleem geldt dat ook de kwesties van de gemengd-gehuwden en personen van gemengd ras worden opgelost.

De chef van de Sicherheitspolizei en SD licht met betrekking tot een brief van het hoofd van de rijkskanselarij allereerst theoretisch onderstaande punten toe:

- 1) Behandeling van personen van gemengd ras in de 1ste graad.
Personen van gemengd ras in de 1ste graad zijn wat betreft de definitieve oplossing van het Jodenvraagstuk gelijkgesteld met Joden.

Van deze behandeling worden uitgezonderd:

- a) Personen van gemengd ras in de 1ste graad die gehuwd zijn met iemand van Duitsen bloede, uit welk huwelijk kinderen zijn voortgekomen (personen van gemengd ras in de 2de graad). Deze personen van gemengd ras in de 2de graad zijn in wezen gelijkgesteld met Duitsers.

- 11 -

- b) Personen van gemengd ras in de 1ste graad, aan wie door de hoogste instanties van de partij en de staat tot dusver i.v.m. bepaalde werkzaamheden of anderszins vrijstellingen zijn verleend.

Ieder geval afzonderlijk moet nauwkeurig worden onderzocht, waarbij het niet uitgesloten is dat de beslissing opnieuw ten nadele van de persoon van gemengd ras uitvalt.

Voorwaarden voor het verlenen van een vrijstelling dienen steeds in beginsel de verdiensten van de betreffende persoon van gemengd ras zelf te zijn. (Niet de verdiensten van een of beide ouders of van de huwelijkspartner van Duitsen bloede.)

De van evacuatie vrijgestelde persoon van gemengd ras wordt – om het ontstaan van nakomelingschap te voorkomen en het probleem van personen van gemengd ras voor eens en altijd op te lossen – gesteriliseerd. De sterilisatie vindt vrijwillig plaats. Zij is echter een voorwaarde om in het Rijk te mogen verblijven. De gesteriliseerde persoon van gemengd ras is nadien ontheven van alle beperkende bepalingen waaraan deze tot dusver is onderworpen.

- 2) Behandeling van personen van gemengd ras in de 2de graad.

Personen van gemengd ras in de 2de graad worden in principe gerekend tot personen van Duitsen bloede, met uitzondering van de volgende gevallen waarin personen van gemengd ras in de 2de graad gelijkgesteld worden met de Joden:

K210410

372034

- 12 -

- a) Afkomst van de persoon van gemengd ras in de 2de graad uit een bastaardhuwelijk (beide partners van gemengd ras).
- b) Een in rassenkundig opzicht bijzonder ongunstige uiterlijke verschijning van de persoon van gemengd ras in de 2de graad, hetgeen betrokkene reeds qua voorkomen tot de Joden doet behoren.
- c) Bijzonder slechte politiële en politieke beoordeling van een persoon van gemengd ras in de 2de graad, waaruit valt af te leiden dat betrokkene zich als een Jood voelt en gedraagt.

Ook in deze gevallen zullen geen uitzonderingen gemaakt worden wanneer een persoon van gemengd ras in de 2de graad gehuwd is met iemand van Duitsen bloede.

3) Matrimoni tra ebrei puri e persone di sangue tedesco

Van geval tot geval moet hier worden beslist of de Joodse partner geëvacueerd wordt of dat deze, met inachtneming van het effect van een dergelijke maatregel op de Duitse familieleden van deze gemengd-gehuwden, naar een bejaardengetto wordt overgebracht.

4) Huwelijken van personen van gemengd ras in de 1ste graad met personen van Duitsen bloede.

- a) Zonder kinderen
Zijn uit het huwelijk geen kinderen voortgekomen, dan wordt de persoon van gemengd ras in de 1ste graad geëvacueerd, resp. naar een bejaardengetto overgebracht. (Dezelfde behandeling als bij de huwelijken tussen volle Joden en personen van Duitsen bloede, punt 3).

K210411

372035

b) Met kinderen

Zijn er kinderen uit het huwelijk voortgekomen (personen van gemengd ras in de 2de graad), dan worden deze, als zij met de Joden gelijkgesteld worden, tezamen met personen van gemengd ras in de 1ste graad geëvacueerd, resp. naar een getto overgebracht. Voor zover deze kinderen gelijkgesteld worden met Duitsers (normale gevallen), dan worden zij van evacuatie vrijgesteld en de persoon van gemengd ras in de 1ste graad eveneens.

5) Huwelijken van personen van gemengd ras in de 1ste graad en personen van gemengd ras in de 1ste graad of Joden.

Bij deze huwelijken (inclusief de kinderen) worden alle gezinsleden als Joden behandeld en derhalve geëvacueerd, resp. naar een bejaardengetto overgebracht.

6) Huwelijken van personen van gemengd ras in de 1ste graad met personen van gemengd ras in de 2de graad.

Beide huwelijkspartners worden, ongeacht of er kinderen aanwezig zijn of niet, geëvacueerd, resp. naar een bejaardengetto overgebracht, aangezien eventuele kinderen rassenkundig gezien doorgaans een sterkere inslag van Joods bloed vertonen dan Joodse personen van gemengd ras in de 2de graad.

SS-Gruppenführer Hofmann is van mening dat in vergaande mate sterilisatie moet worden toegepast, vooral omdat personen van gemengd ras, voor de keuze gesteld of zij geëvacueerd of gesteriliseerd moeten worden, zich liever aan sterilisatie zouden onderwerpen.

K210412

372036

Staatssecretaris dr. St u c k a r t vermeldt dat de praktische uitvoering van de zojuist meegedeelde mogelijke oplossingen voor het uit de wereld helpen van de problemen van de gemengd-gehuwden en personen van gemengd ras, evenals de daaruit voortgekomen kinderen, in deze vorm een oneindige hoeveelheid administratief werk met zich mee zal brengen. Om anderzijds in ieder geval ook met de biologische feiten rekening te houden, stelt staatssecretaris dr. Stuckart voor over te gaan tot gedwongen sterilisatie.

Ter vereenvoudiging van het probleem van de gemengd-gehuwden zou voorts naar mogelijkheden moeten worden gezocht die ertoe kunnen leiden dat de wetgever bijvoorbeeld oordeelt: 'Deze huwelijken zijn ontbonden.'

Met betrekking tot de effecten die de Jodenevacuatie op het economisch leven hebben, verklaarde staatssecretaris Neumann dat de Joden die in het kader van de arbeidsinzet te werk zijn gesteld in bedrijven die voor de oorlogsvoering van belang zijn, niet moeten worden geëvacueerd zolang zij nog niet zijn vervangen.

SS-Obergruppenführer H e y d r i c h wees erop dat deze Joden, volgens de door hem goedgekeurde richtlijnen voor de uitvoering van de al lopende evacuaties, toch al niet worden geëvacueerd.

Staatssecretaris dr. B ü h l e r stelde vast dat het Generalgouvernement het zou toejuichen wanneer met de definitieve oplossing van dit vraagstuk in het Generalgouvernement zou worden begonnen, omdat hier het transportprobleem nu eenmaal niet een allesoverheersende rol speelt en problemen voortvloeiende uit de arbeidsinzet de voortgang van deze actie niet zouden belemmeren. Joden zouden zo snel mogelijk uit het gebied van het Generalgouvernement verwijderd moeten worden,

omdat juist hier de Jood als bacillendragers een bijzonder groot gevaar vormt en hij bovendien door voortdurende sluikhandel de economische structuur van het land blijvend verstoort. Van de in aanmerking komende ca. 2 1/2 miljoen Joden zou bovendien het merendeel ongeschikt zijn om te werken.

Voorts stelde staatssecretaris dr. B ü h l e r vast dat de centrale leiding van de definitieve oplossing van het Jodenvraagstuk in het Generalgouvernement berust bij de chef van de Sicherheitspolizei en SD en dat diens werkzaamheden door de officiële instanties van het Generalgouvernement worden ondersteund. Hij zou slechts één verzoek willen doen, nl. dat men het Jodenvraagstuk in dit gebied zo snel mogelijk tot een oplossing brengt.

Ter afsluiting werden de verschillende soorten oplossingen besproken, waarbij zowel door gouvleider dr. Meyer als door staatssecretaris dr. B ü h l e r het standpunt werd ingenomen dat men bepaalde voorbereidende werkzaamheden in het kader van de definitieve oplossing in de desbetreffende gebieden direct zelf ten uitvoer dient te brengen, maar dat daarbij het veroorzaken van onrust onder de bevolking moet worden vermeden.

Met het verzoek van de chef van de Sicherheitspolizei en SD aan de deelnemers van de bespreking om hem bij de uitvoering van de werkzaamheden ten behoeve van de definitieve oplossing de benodigde steun te verlenen, werd de vergadering gesloten.

K210414

372038